

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Pivoň

1924-1945

Inventář

EL NAD č.: 336

AP č.: 323

Marie Schöntag

Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	8
Inventární seznam	9

I. Vývoj původce archivního fondu

Ves Pivoň leží asi 7 km jihozápadně od Poběžovic. Třebaže první písemná zmínka o vsi, tehdy označované Pywonka, se objevuje až v Berním rejstříku Plzeňského kraje z roku 1379 (její další podoby zněly Piwonia, Pijwonka a německy Stockau), je tamější augustiniánský klášter mnohem starší. Jeho počátky jsou kladeny do roku 1040, kdy zde měla být podle pověsti postavena kaple na památku bitvy vévody Břetislava s císařem Jindřichem III. a roku 1041 vedle kaple vybudován klášter. Z hospodářského zázemí kláštera postupně vznikla poddanská osada. Ves Pivoň však nebyla klasickou feudální vsí. Nežili zde sedláci na zakoupených usedlostech, neexistoval zde rustikální pozemkový majetek. Proto také berní rula z roku 1654, která evidovala pouze rustikální majetek, Pivoň vůbec neuvádí. I tereziánský katastr uvádí v Pivoni jen dominikální majetek. Klášter byl po husitských, bavorských i švédských útocích v dalších staletích vždy znovu obnoven, až byl roku 1787 na rozkaz císaře Josefa II. zrušen. Veškeré klášterní jmění koupil roku 1800 zemský advokát Stöhr. V roce 1839 bylo v Pivoni evidováno 43 domů s 391 obyvateli, ve vsi byla škola, zámek, hospodářský úřad, panský dvůr, fořtovna, pivovar, vinopalna, draslárna, mlýn s pilou, hostinec a zbrojní hamr. V roce 1843 koupil Pivoň hrabě Thun, který ji připojil k poběžovickému panství.

Organizace místní samosprávy se zásadně změnila po zrušení roboty a poddanství v roce 1848, především tzv. Stadionovým zákonem o prozatímním obecním zřízení č. 170 říšského zákoníku z března 1849, který rušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Místo vrchnostenských panství se staly základem územní samosprávy obce jakožto její nejnižší články. Obce tak mohly svobodně volit své zástupce, vyřizovat domovské záležitosti, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejňovat výsledky obecního hospodaření a zveřejňovat jednání obecních zástupců. Stadionovo zřízení určovalo dvojí působnost obce, a sice ve vlastních záležitostech a v záležitostech přenesených, které nařizoval stát. V každé obci se zřizoval obecní výbor, volený na tříleté období, který měl usnášecí a dozorcí moc, a obecní představenstvo jako užší orgán, složené z purkmistra a nejméně dvou radních, přičemž radní byli pomocným orgánem purkmistrovým a purkmistr prováděl usnesení obecního výboru.

Po územněsprávních změnách v roce 1850 se Pivoň stala samosprávnou obcí v nově vytvořeném kraji Plzeňském a připadla do politického okresu Horšovský Týn a soudního okresu Poběžovice. Do konce 80. let 19. století k ní patřila ještě přilehlá osada Vranov (německy Frohnau). O fungování nejstarší obecní samosprávy se ve fondu nedochovaly žádné informace.

V roce 1859 byly vypracovány zásady nového obecního zřízení, avšak uplatněno bylo pouze ustanovení o domovském právu, které musel mít v některé obci každý státní občan. Domovská příslušnost mu poskytovala právo na chudinské zaopatření a právo nerušeného pobytu v obci, zatímco cizí příslušníci mohli být za určitých okolností vypovězeni.

Roku 1864 bylo vydáno nové zřízení a volební řád, podle něhož byl obecní výbor stejně jako podle Stadionova nařízení volen na tři roky, počet členů závisel na zalidněnosti obce. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a nejméně dvou radních. Obecní výbor se v té době již nazýval obecní zastupitelstvo. Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a vyřizoval zvláště důležité záležitosti. Jeho zasedání byla veřejná. Obecní představenstvo vyřizovalo bezprostřední a běžné záležitosti. Působnost obcí se dále dělila na samostatnou (správa obecního majetku, udílení domovského práva, záležitosti místní policie) a stále narůstající působnost přenesenou na obec zákonem (vymáhání pokut, školních platů, církevních příspěvků, volební záležitosti, živnostenské, zdravotní, sčítání lidu, některé zemědělské a lesní záležitosti, pojištění, péče o státní komunikace, postrk, daňové záležitosti, vojenské záležitosti, soudnictví, např. v poručenských záležitostech, v záležitostech pozemkových knih či v trestních věcech). Součástí přenesené působnosti byla i trestní pravomoc: starosta se dvěma obecními radními tvořili obecní trestní senát. Obce mohly ukládat peněžitou pokutu a vězení, někdy i vedlejší tresty. Přenesenou působnost obce vykonával starosta. Proti rozhodnutí bylo možno se odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu, tj. v případě Pivoně k Okresnímu úřadu v Horšovském Týně.

Obecní samospráva takto v podstatě existovala až do roku 1918, kdy byla po vzniku

samostatného Československa přijata a uvedena do praxe zcela odlišná ustanovení. Upraven byl především volební řád. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení, většinový systém byl odstraněn. Volební období bylo čtyřleté, v roce 1933 bylo prodlouženo až na 6 let, stejně jako tomu bylo v okresních a zemských zastupitelstvech. Obecní zřízení bylo novelizováno. Ve všech obcích byly povinně zřízeny finanční komise s rozsáhlou pravomocí, které měly právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření. Řádnými orgány obcí bylo obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), obecní rada (dříve obecní představenstvo), starosta a komise. O složení obecního představenstva ani obecního zastupitelstva se v archivním fondu nezachovala žádná zmínka. Z dochovaných informací v obecní kronice lze vyčíst, že prvním obecním představeným v nově vytvořené Československé republice byl v roce 1919 zvolen truhlář Wenzel Buchauer, jeho zástupcem zednický polír Josef Schröpfer a dva obecní radové. V roce 1923 se Wenzel Buchauer vzdal členství ve straně (německé sociálně demokratické dělnické) a odstoupil z funkce obecního představeného, kterým se po nové volbě dne 7. 4. 1923 stal jeho dosavadní zástupce Josef Schröpfer. Novým zástupcem starosty byl zvolen učitel Anton Adler. Protože podle zákonných ustanovení trvalo volební období 4 roky, konaly se ještě v témže roce dne 23. 9. druhé, řádné volby, v nichž byl znovu zvolen Josef Schröpfer a jeho zástupcem znovu Anton Adler. Stejný výsledek měly i následující volby, konané na podzim roku 1927. Při volbách roku 1931 se starostou stal opět Josef Schröpfer a jeho zástupcem mlynář Wenzel Schröpfer. 5. 9. 1935 rezignoval Josef Schröpfer na funkci starosty ze zdravotních důvodů a při doplňující volbě 10. 5. 1936 jej nahradil Franz Füll, který převzal úřad 22. 8. 1936. Nařízením horšovskotýnského okresního úřadu z 27. 7. 1938 č. 2270/38 musely být obecní správa, obecní jmění a veškeré obecní insignie předány novému obecnímu zastupitelstvu, v jehož čele stál truhlářský mistr Franz Buchauer. Rozhodnutím horšovskotýnského Landratsamtu ze 17. 1. 1940 nahradil starostu Buchauera dosavadní první radní Wenzel Schröpfer, který pak zůstal ve své funkci až do května 1945.

Po přijetí mnichovské konference došlo začátkem října 1938 k odtržení pohraničního území od Československé republiky. Hitlerovým výnosem z 1. října 1938 bylo realizováno připojení pohraničí k Velkoněmecké říši. Také Pivoň byla v říjnu 1938 obsazena německým vojskem, které v prvních dnech vykonávalo v obci správu. Do 20. listopadu 1938 vykonávaly politickou správu první instance na odtrženém území okresní úřady v čele s hejtmany, v případě Pivoně se jednalo o Okresní úřad v Horšovském Týně. První fáze sjednocování sudetoněmeckého území s Říší byla dokončena na základě zákona z 21. listopadu 1938, který stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše. V jeho čele stál říšský komisař pro sudetoněmecká území, jímž byl jmenován vůdce sudetských Němců Konrad Henlein. Do 1. 5. 1939 byly postupně vytvořeny nové orgány státní moci. V další etapě byla podle zákona o zřízení župy Sudetské ze 14. 4. 1939 vybudována síť státních a samosprávných orgánů podle nacistického říšského vzoru. Součástí župy Sudetské se na základě tohoto zákona stala i obec Pivoň, v níž bylo k roku 1939 evidováno 57 domů a 254 obyvatel. Ve venkovských obcích vedli správu jmenovaní starostové, jejichž zastupováním byli pověřeni tzv. přidělcenci. Vedle nich působili obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy s obyvatelstvem, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu se záměry nacistické strany.

Činnost Obecního úřadu Pivoň byla ukončena na počátku května roku 1945, kdy moc v obci převzala místní správní komise.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Před převzetím archivního fondu do Státního okresního archivu Domažlice byly písemnosti archivu obce Pivoň uloženy v prostorách tamější školní budovy. O jejich převzetí do Státního okresního archivu Domažlice se zmiňuje tehdejší archivář Jan Kvidera v úvodu k prozatímnímu inventáři "Obecní úřad Pivoň. Místní národní výbor Pivoň": roku 1957 byly ve školní budově nalezeny finanční písemnosti obecního úřadu, které byly v témže roce převzaty do Státního okresního archivu Domažlice.

O osudech ostatních spisů archivu obce Pivoň ani o případné skartaci dokumentů před jejich inventárním zpracováním ve Státním okresním archivu Domažlice či před jejich převzetím do archivu neexistují žádné písemné informace. Lze se proto domnívat, že ke ztrátě celé zbývající registratury, resp. k jejímu zničení, došlo ještě předtím, než bylo možno ji převzít do SOkA Domažlice.

Z dochovaných písemností nelze odvodit žádné stopy po dodržování spisového plánu, byly tudíž uspořádány podle umělého pořádacího schématu.

V současné době je Archiv obce Pivoň uložen v prostorách Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Vzhledem k mizivému množství dochovaných písemností jej lze označit za torzovitý.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archiv obce Pivoň je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti Obecního úřadu Pivoň. Tvoří jej jedna úřední kniha (obecní kronika) o fyzickém rozsahu 0,02 bm a dále 0,04 bm spisů většinou účetní povahy. Časový rozsah fondu je 1924-1938 (1946). Podle údajů uvedených v programu PEvA byl fond do Státního okresního archivu převzat v roce 1957, v roce 1961 měl být uspořádán Janem Kvíderou. Ve spisu o fondu Archiv obce Pivoň ani Místní národní výbor Pivoň se nenachází žádný doklad, který by vypovídal o datu převzetí či množství převzatého materiálu do Státního okresního archivu Domažlice. K fondu dosud existoval pouze prozatímní strojopisný inventární seznam, pořízený roku 1961 tehdejším archivářem v SOkA Domažlice Janem Kvíderou a zahrnující písemnosti Obecního úřadu Pivoň a Místního národního výboru Pivoň.

Při pořádání archivního fondu bylo přihlédnuto k Metodickému návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce čj. AS/1-284/00, k Metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 a k Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu (SAP 1960/II). Příslušná karta EL NAD, sestavená na základě předběžné evidence, uvádí mylně časový rozsah fondu (1921-1945) a metráž (0,12 bm). Rozdíl mezi tímto zápisem a skutečným stavem, tzn. časový rozsah: 1924-1938 (1946) a metráž (0,06 bm) vznikl nesprávným původním zápisem do programu PEvA (karton se spisy byl zřejmě započítán jako 0,1 bm) a přemanipulováním fondu.

Ve fondu nebyla prováděna vnitřní skartace ani žádné vnitřní přesuny. Protože zápis v obecní kronice pořízený v roce 1946 byl jediný, který přesahoval časové rozpětí fondu a nacházel se pouze na 4 stranách, byla kronika ponechána u fondu Archiv obce Pivoň.

O případném výskytu částí Archivu obce Pivoň v jiných archivech nebo archivních fondech nebyla nalezena žádná písemná informace.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze 30. června 2004, byla obecní kronika zařazena do I. kategorie, ostatní dochované písemnosti do II. kategorie.

Jazykem fondu Archiv obce Pivoň je němčina.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice v něm nebyly prováděny žádné restaurátorské ani konzervátorské zásahy. Fyzický stav všech písemností je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Téměř veškeré informace o nejdůležitějším politickém, hospodářském a kulturním dění v předválečné obci Pivoň lze čerpat z 68 popsaných listů dochované obecní kroniky, kterou vedl v letech 1924-1937 pivoňský učitel Anton Adler. Rozepisuje se sice retrospektivně až k počátkům vsi, avšak podstatu zápisů tvoří období první Československé republiky. Podrobně se rozepisuje především o průběhu a výsledcích obecních voleb a událostech 1. světové války. Autorem zápisů z let 1938 a 1946 byl místní krejčí Franz Gröbner. Kromě kroniky se ve fondu nachází už jen torzovité množství spisů zemědělské a účetní povahy ze 40. let 20. století, které obsahují seznamy obyvatel obce Pivoň a zčásti zachycují jejich hmotné poměry.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Pivoň zpracovala, zinventarizovala a úvod k němu napsala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v červenci 2010 Marie Schöntag.

V Horšovském Týně dne 11. 1. 2011

Marie Schöntag

Seznam použitých pramenů a literatury

- EDL, Jan. Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928-1948, *Paginae historiae*, 2006, č. 14, s. 485-546.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- LIEBSCHER, Karl. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. Horšovský Týn 1913, s. 436-443.
- MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, s. 235-240.
- MARTÍNEK Zdeněk. Archiv obce: příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha. ISSN 0004-0393.
- Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, roč. X, zvláštní příloha č. 2, Zásady pro pořádání archivů měst a obcí, s. 215-309.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách - III. (M-Ř)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1951, s. 365.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les - Domažlicko, historicko-turistický průvodce č. 1*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1992, s. 46-47.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band: Klattauer Kreis*. Prag 1839, s. 139.
- *Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus*. Eichstätt 1983, s. 272-277.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
AS	Archivní správa
bm	běžný metr
č. k.	číslo kartonu
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
SAP	Sborník archivních prací
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SOAP	Státní oblastní archiv Plzeň

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedm.
------------	-------	------------------	----------------

I. KNIHY

Ostatní knihy

1	Obecní kronika	1924-1936	K 1
---	----------------	-----------	-----

II. SPISOVÝ MATERIÁL

Spisy

Péče o bezpečnost a veřejný pořádek

2	Zásobování obyvatelstva (dodávky mléka)	1943-1944	N 1
---	---	-----------	-----

Spolupůsobení ve státních záležitostech

3	Zemědělské záležitosti (sčítání dobytka)	1944	N 1
---	--	------	-----

III. ÚČETNÍ MATERIÁL

Účetní přílohy

4	Obecní příjmy a výdaje, obecní účty	1944-1945	N 1
---	-------------------------------------	-----------	-----

Název archivní pomůcky: Archiv obce Pivoň
Značka archivního fondu: AO Pivoň
Časový rozsah: 1924-1945
Počet evidenčních jednotek: 2 (1 úřední kniha, 1 karton spisů)
Počet inventárních jednotek: 4
Rozsah v bm: 0,06
Stav ke dni: 11. 1. 2011
Zpracovatelka archivního fondu: Marie Schöntag
Zpracovatelka archivní pomůcky: Marie Schöntag
Počet stran: 11
Počet exemplářů: 4
Schválil: Mgr. Radka Kinkorová
dne 11.01.2011 - čj. SOAP/010-0032/2011